

ПИТАННЯ СВОБОДИ ПРЕСИ І ЦЕНЗУРИ НА СТОРІНКАХ ГАЗЕТИ «СУМСКОЙ ВѢСТНИКЪ» (1912-1917 рр.)

Жиленко І. Р., к. філол. н., ст. викл.

Періодична преса Сумщини початку ХХ ст. вирізнялася великим розмаїттям. У газетному фонді Сумського обласного архіву найбільш широко представлена газета «Сумской вѢстникъ» (1912-1917), яка проіснувала майже шість років, з 1912 по 1917 рр.

Серед різноманітної інформації про політичне життя країни, регіону, оголошень культурно-мистецького характеру значне місце в ній займали публікації про заборону чи несвоечасність виходу того чи іншого видання, роздуми про стан української преси, про цензуру.

Велика стаття «Сумского вѢстника» – «К положению украинской прессы» у № 189 від 27 серпня 1915 р. апелювала до публікації С. Петлюри, розміщеної у «Дні», де наголошувалося, що українська преса «...одним росчерком пера сметена с поверхности общественной жизни, и, таким образом, целый народ лишен естественного выражения своих мыслей...». Автор писав про розправу адміністрації з українською пресою: були закриті газети і журнали «Рада», «Літературно-науковий вісник», «Маяк», педагогічний журнал «Світло». Вражає та обставина, що «вредного направления» в них не знайшли, а закрили їх тільки тому, що вони були українськими.

Слідом за цими заходами було застосовано розпорядження від 9 січня 1915 року, яке забороняло випуск усіх без винятку українських видань. Навіть у Москві було припинено вихід щотижневика «Тепла роса» (вийшов лише один номер).

Хитро придуману заборону було винайдено одеськими цензорами стосовно журналу «Основа». Хоча дозвіл на нього було одержано, все ж цензори почали вимагати подачу рукописів у 3-х примірниках. Коли цю вимогу було виконано, матеріали так і не було розміщено, бо серед працівників не виявилось людей, які б володіли українською мовою.

Індивідуальну творчість виявила й київська цензура. Шукаючи шляхи для припинення виходу українських видань, було започатковано вимогу «соблюдения русского правописания, не отвечающего ни духу украинского языка, ни требованиям филологии».

Наступна публікація цього ж року (№ 195 від 4 вересня) інформувала читачів про те, що черговий номер журналу «Українське життя» не вийшов своєчасно «по независимым обстоятельствам..., ибо значительную часть предполагавшихся в ней к помещению материала пришлось отложить, заменить новым, более отвечающим современным условиям».

Цензурні рогатки впроваджувалися й після перемоги Жовтневої революції. «Протестую!» – під таким заголовком редактор і засновник газети І. Ільченко у № 239 від 9 листопада 1917 р. розмістив публікацію, в якій висловив невдоволення сваволею цензорів. Він писав: «Прежде, при царском режиме, мне приходилось иметь дело с одним цензором, теперь их целая коллегия». Ільченко, знаючи, що мета цензури – недопущення до друку закликів про порушення спокійного життя, вражений тим, чому газетам не дають можливості висловитися з приводу тієї чи іншої партії. У відповідь на заборону публікацій, він висловив свій протест проти такого цензурного безладу.

У наступному номері «Сумского вѣстника» вміщено іронічні вірші Сергія Толстова під назвою «Надгробное слово свободы», у якому між іншим є такі рядки:

Товарищи, сограждане, друзья!

Пред нами мертвая российская свобода..

Но кто же, разберем, те умные врачи,

Лечившие у нас хиревшую свободу?...

То школы Ленина – увы! – ученики,

Все люди честные, хотя... большевики...

Свобода умерла... Кого же обвинить

За эту слезную, тяжелую потерю?

Російська політична публіцистика М. Горького, О. Купріна, місцевих журналістів також торкалася питання свободи слова і преси.

Так, М. Горький у статті «К демократии» (№ 242 від 24 жовтня 1917 р.) сміливо писав: «Слепые фанатики и бессовестные авантюристы сломя голову мчатся якобы по пути к «социальной революции» – на самом деле это путь к анархии, к гибели

пролетариата и революции. На этом пути Ленин и соратники его считают возможным совершать все преступления, вроде бойни под Петроградом, разгрома Москвы, уничтожения свободы слова, бессмысленных арестов...».

В іншій публікації під назвою «Несвоевременные мысли» (№ 247 від 18 листопада), передрукованій з газети «Новая жизнь», Горький також звертався до питання свободи слова і преси, адже, на його думку, умови для праці, створені більшовицькою партією, «недостойны демократии».

О. Купрін у статті «Левее левого» (№ 245 від 16 листопада) іронічно зауважував, що тепер тема для творчості одна й та ж, встановлена назавжди «товарищами комиссарами: торжество социальной революции и наказанный индивидуализм». Письменник прощається з більшовиками, бо йому з ними не по дорозі.

Місцевий журналіст П. Гудков у статті «Большевистский террор» (№ 258 від 2 грудня) звертає увагу на те, що закриваються газети, навіть соціалістичні, які мали можливість вступитися за честь страдниць-батьківщини і обманутий народ.

У статті, передрукованій з «Русских ведомостей», сказано про закриття «Русского слова» (№ 260 від 5 грудня).

На початку 1918 р. настав час і для припинення «Сумского вѣстника»: 9 січня 1918 року виконком сумської Ради прийняв рішення про «заборону консервативної газети»

Нова газета «Наш голос», яка щойно почала виходити, у статті «Некролог» (№ 7 від 11 січня 1918 р.) надрукувала замітку про закриття «Сумского вѣстника», у якій було сказано: «За последнее время буржуазная черносотенная газета брызгала направо и налево зловонной слюной. Прикрываясь под флагом кадетов, кучка черносотенцев толкала на погромы. Понятное дело, что теперь страсти в уезде разгорелись; такая газета, как «Сумской вѣстникъ», может ловко повести погромную агитацию и Бог знает, к чему бы это послужило».

Отже, як бачимо, свобода слова і преси на початку ХХ ст. були під жорстоким утиском як при царському уряді, так і при більшовиках. І якщо за часів царизму заборонявся випуск перш за все україномовної преси, то після перемоги Жовтневої революції заборонялося все, що писалося проти більшовицької влади.